

A TELEPÜLÉS GAZDASÁGI ÉLETE

A település 120 éves múltját végigtekintve a gazdasági élet struktúrájában folytonos változás tapasztalható, amely tükrözi azon társadalmi-politikai-gazdasági változásokat, amelyek meghatározták a XX. századot. Őseink idetelepülésekor a lakosság 98%-ának a mezőgazdaság volt az alapfoglalkozása, a megmaradt 2%-át iparosok, kereskedők és az államapparátus közalkalmazottjai képezték. A kincstár és a telepesek között kötött adásvételi szerződés értelmében a telepet a rajta levő házzal és a hozzá tartozó réti földeket, kaszálót, legelőt nem lehetett eladni, szétosztani, sem felaprózni az örökösök között (a magyar országgyűlésnek az 1885-ben hozott törvénye értelmében járt el a kincstár, amikor az adásvételi szerződésbe ezt a cikkelyt beiktatta). Ennek a lényege nemcsak a census biztosítása (a szavazati jog miatt), hanem a nagycsaládok erősítése, a patriarchális viszonyok fenntartása (a hűbéri rendszer jellemzője). A nagycsaládok jelenléte a település kialakulásának kezdeti szakaszában a mezőgazdasági munkák miatt volt indokolt, hiszen szükség volt a kézi munkaerőre: a szűzföldek feltörése, megmunkálása, a ház és a hozzá tartozó gazdaság felépítése sok férfikezet igényelt. Egy fedél alatt élt három nemzedék, együtt művelték a földet, nevelték az állatokat, együtt élvezték a gazdaság hasznát is. A fennmaradt felesleg a közös vagyont képezte. A családfő, a „halljakend” irányította a családot, de alkalmadtán egy-egy kérdés kapcsán kikérte a felnőttek véleményét is. A nagycsaládok alkonya a huszadik század húszas éveiben következett be, amikor a történelmi Magyarország fennhatóságából kiszakították a Délvidéket (Vajdaságot), és a Magyar Királyság törvényeinek hatásköre megszűnt. Az újonnan előállt helyzetben a szerb hatalom lehetőséget adott új telkek megvásárlására, házak felépítésére, utcák megnyitására, ami a nagycsaládok felbomlásához vezetett. Ezek a családok már nem a mezőgazdaságra alapozták a jövőjüket, hisz földnélküliek voltak. Napszámból vagy gyári munkából biztosították megélhetésüket.

A gyermekek munkaerejét is igénybe vették, koruktól, fejlettségüktől, erejüktől függően. A harmincas évektől érezhető a településen belüli gazdasági átalakulás, amikor nyomon követhető a gyári munkások számának növekedése, a mezőgazdaságban dolgozókéhoz viszonyítva. Ezt számokban nem tudjuk kimutatni, mivel Muzslyára

vonatkozó pontos adataink nincsenek, de a nagybecskereki munkások számából következtethetünk. A munkások száma a gazdasági világválság után évről évre lényegesen növekedett. Az adatok a második világháború kitöréséig Nagybecskerekre – Petrovgradra vonatkoznak.⁶¹

Év	Munkás	Átlagbér
1935	6198	15,76 din
1936	6671	15,55 din
1937	7280	17,38 din
1938	7408	18,18 din
1939	7556	18,53 din

Nagybecskerek lakóinak száma a második világháború előtti időszakban 29 500 körül volt. Muzslyának 4200 lakosa lehetett, ennek arányában a muzslyai munkások száma 500–800 között mozgott.⁶² Kevés volt az állandó munkás, többségük idénymunkásként, napszámosként dolgozott. Nem jelentéktelen a női munkaerő sem, mindenekelőtt azokban az iparágazatokban, amelyek nem igényeltek nehéz fizikai munkát: a textil-, a dohány-, az élelmiszeripar stb. A muzslyai lakosság számának növekedésével nőtt a munkások száma is. Nagy változást hozott a háború utáni időszak (a '45 utáni évek), az iparosodás, a villamosítás, a könnyűipar, a közlekedés nagyméretű fejlesztése több és több munkaerőt igényelt. A szocialista öngazgatás (az 1950-es években) azt eredményezte, hogy a munkások nagyobb tiszteletet, megbecsülést, magasabb fizetést kaptak, beleszólhattak a döntésekbe, bekapcsolódhattak a gyárak irányításába a munkástanács révén. Ez a lényeges, folyamatos változás a 60-as évektől nyomon követhető. Sokan, földjüket eladva, gyári munkásokká váltak, különösen azok, akik kevesebb földdel rendelkeztek (3–6 hold), hátat fordítva a mezőgazdaságnak. A munkások száma rohamosan növekedett, a környező magyar falvakból (Lukácsfalva, Erzsébetlak, Ittabé, Magyarcsernye, Bóka...) azok, akik a nagybecskereki gyárakban szerettek volna dolgozni, és továbbra is magyar környezetben élni, Muzslyán telepedtek le. A város irányába bővítették a falut – házak épültek, s így sorra alakultak ki az új utcák: a Szervó Mihály, a Bartók Béla, a Tóth István, az Ady Endre utca stb. A hetvenes években több mint 4000 állandó munkaviszonyban lévő munkás dolgozott a nagybecskereki gyárakban, vállalatokban, intézményekben. Évről

⁶¹ Čuk szerk.: i. m. 163.

⁶² Uo.

évre csökkent a kizárólag földműveléssel foglalkozók száma. Ehhez nagyban hozzájárult az ország gazdaságpolitikája is, amelynek lényege: megszüntetni a kétlakiságot – a hétvégi földművességet. A gyári munka mellett sok család megtartotta az örökölt, kapott, vásárolt kisebb földgazdaságot (3–6 lánc vagy hold).

Mivel az ország válaszául elé állította a sok kétlaki életmódot folytató embert, azok zöme ingyen átadta a földjét, birtokát a szövetkezetnek (a földnek a szó legszorosabb értelmében nem volt ára, nem kellett senkinek), hogy megőrizze munkahelyét, családi pótlékát és azt a kiváltságot, amit az állandó munkahely biztosított. A hetvenes-nyolcvanas években a munkaképes lakosság 15%-a foglalkozott csak mezőgazdasággal. Nem egészen száz év alatt a lakoságnak a gazdaságban betöltött szerepe az ipar, a kereskedelem, a közlekedés javára alakult át. A mezőgazdaság szerepe a lakosság élelmezésében is megváltozott. Az agrotechnika olyan fejlődésen ment keresztül, hogy csak a nagygazdasági gazdálkodás volt a versenyképes (50 holdnál nagyobb). A törpebirtokosok fokozatosan olyan kultúrákra álltak át, amelyeknek a termelése nem volt gépesítve, és sok kézi munkaerőt igényelt, pl. a konyhakertészet, virágtermesztés. Muzslyán az átállás, a mezőgazdaság szerkezetváltása a nyolcvanas-kilencvenes évekre vezethető vissza. Ekkor állították fel, készítették el az első fóliasátrakat, amelyekben primőr árut, virágot termesztettek, neveltek, amit a nagybecskerekai piacon értékesítettek.

A település területén 60–80 család foglalkozik konyhakertészettel körülbelül 80 000 négyzetméteren – fóliasátrokban, üvegházakban természetesen konyhakerti veteményeket. Ezek a családok egész éven át termesztik a különböző kultúrákat, a téli időszakban fűtik a sátrakat, az üvegházakat. A helyi lakosság a meglévő foglalkozása mellett mellékfoglalkozásként is termeszt konyhakerti növényeket, amelyeket a helyi piacon értékesít (40–50 család, akik 60 000 m²-en gazdálkodnak).

A virágtermesztők száma is jelentős: 30 muzslyai család nevel főfoglalkozásként fóliasátrokban, üvegházakban egész éven át virágot. Egyesek szakosodtak néhány virágfajra, például gerbera, fátymvirág (Gypsophila), kála, kardvirág, rózsák stb. Ezek a családok több mint 20 000 m² fedett területen gazdálkodnak. Több tízezer virágot termesztnek, amit Újvidéken, Belgrádban értékesítenek, mivel megtermelt virágmennyiségük túlnötte a helyi piacok igényeit.

A méhészet mindig jelen volt a muzslyaiak életében, idetelepitésüktől napjainkig, a huszadik század 80-as, 90-es éveitől néhány család hivatásszerűen foglalkozik ezzel a gazdasági ágazattal. Több

száz méhcsaláddal gazdálkodnak, állandóan vándorolnak a méhlegelőkre. Több tonna mézet pörgetnek évente, mellett egyéb méhterméket is előállítanak: propoliszt, virágport, viaszt, méhpempőt stb. A méhterméket piacon, mézfesztiválokon, kiállításokon értékesítik. Rajtuk kívül 40 család foglalkozik méhészettel másodfoglalkozásként, ők a részben bejegyzett méhészek. A településen működik egy jól szervezett méhészegyesület Akác néven.

A betelepítéstől kezdve szinte minden házban foglalkoztak állattenyésztéssel, nagy- (tehén, ló, bika, sertés, juh, kecske) és kisállatok (nyúl, szárnyasok) tenyésztésével is. Az előző évekhez viszonyítva csökkent az állattenyésztéssel foglalkozók száma. Vannak családok, amelyek egy-egy állatfaj tenyésztésére összpontosítottak. Így jöttek létre a nagytenyésztők, akiknek az állatállománya több tízre tehető. A kisállattartással foglalkozók száma is csökkent, vannak, akik kimondottan a piacra való neveléssel, vágással foglalkoznak, és az üzletekben, piacon értékesítik az árut.

Az édesvízi haltenyésztés is mind népszerűbb a faluban. A huszadik század utolsó évtizedeiben öt halastó létesült a falu határában. Évente több tíz tonna pontyot tenyésztene, és értékesítenek a helybeli és távolabbi piacokon.

Az iparra jellemző, hogy nagyobb létesítmény (gyár, üzem) nem épült a település területén. Műhelyekben, vállalkozásokban legfeljebb 10 munkást alkalmaznak, főleg családi vállalkozásokban.

A kisiparosok azon ágazatokban vannak jelen a településen, amelyeknek a termékeit, szolgáltatásait a helybeliek igénylik: szabó, varró, fodrász, asztalos, kovács, bádigos, autójavító, pékség stb. A nyolcvanas évekig léteztek olyan mesterségek, amelyek ma már helyben nincsenek jelen: bognár, órás, rádió-tv mechanikus, szepűrkötő, köteles, köszörűs, cipész, kárpitos.

A deonikai tábla

A település első napjaitól a szatócsboltokban lehetett megvásárolni mindazt, amire a háztartásoknak szükségük volt. Az idő múltával, a lakosság számbeli növekedésével több vegyeskereskedés nyílt a falu egész területén. A kereskedelmi üzletek is szakosodtak: létezik élelmiszer-, textil-, festék-, italbolt, kínai üzlet (amelyben „minden” megtalálható, helyben három ilyen üzlet is van), állateledel-, ill. mezőgazdasági üzlet, gyógyszerárak vannak stb.

A közlekedésben egészen a közelmúltig Muzslya végállomás volt, mert nem vezetett rajta keresztül tranzitút. A közelmúltban valóra vált a muzslyaiak egyik álma. Lukácsfalva irányában kiépült a 4 kilométeres műút, így Muzslya most már nem csak végállomás. Ez az út összeköti Erzsébetlakkal, ugyanakkor ezen az úton haladva be lehet kapcsolódni a Nagybecskerek–Belgrád-autóút forgalmába. A várossal autóbuszjárat köti össze, a buszok félóránként indulnak. A falu határában, a Tisza folyó irányában 12 kilométer hosszú műút épült, egészen a Deonicáig, itt elágazás van a vadászlak irányában, részben aszfalt-, részben macskaköves és nyári út vezet 3 kilométer hosszan. A Deonicától 3,5 kilométer hosszú nyári út visz le a Tiszáig. Ennek a szakasznak a megépítése fellendítené a vadászturizmust, és könnyebben, gyorsabban érhetnék el a termelők a megmunkálандó földeket.

A vadászturizmus az előző század nyolcvanas éveiben nagymértékben jelen volt a falu határában. Főleg olasz és osztrák vadászok tartózkodtak itt szabadidős programok keretében, a téli időszakban. A falusi turizmus egyik leglátványosabb megnyilvánulása a falu egyik legjelesebb ünnepe, a búcsú (szeptember második vasárnapja), amikor több ezer ember látogat el Muzslyára a környező és távolabbi vidékekről, sőt külföldről is.

Földművelés

A település kialakulásának időszakában a telepesek nagyrészt földműveléssel foglalkoztak, egészen a második világhéget követő évekig. A megmunkálható földek magántulajdonban voltak. Nagy, több száz holdas földbirtok kialakulásáról nem beszélhetünk. Ennek létrejöttét az adásvételi szerződés is gátolta, amellet a telepeseknek nem volt olyan gazdasági erejük, hogy nagyobb birtokot alakítsanak ki a földek fölvásárlásával. A két világháború közötti időszakban a leggazdagabb családok (30 család) földterületeinek nagysága 30–40 holdat tett ki, az is széttagolódva a határ több részén. A földművescsaládok 70%-a a kincstárilag meghatározott

8 holdat művelte, míg a fennmaradt 20%-uk 4–6 holdon gazdálkodott. A második világháború utáni időszakban államosították a földek egy részét, a termelőket szövetkezetekbe kényszerítették. Az agrárreformmal meghatározták a magántulajdonban lévő földterületek nagyságát, ami 10 ha, illetve 17 hold lehetett személyenként. Muzslyán aránylag több „kulák” volt, akik szövetkezési formán kívül maradtak. A maguk útját járták, bár a szövetkezet a hatvanas-hetvenes években különböző kooperációs formákon keresztül igyekezett felkarolni, ellenőrzése alá vonni őket, és bekapcsolni az ún. zöldtervbe, amelynek lényege a mezőgazdaság fellendítése volt. Ami a muzslyai határ megmunkálható földjeit illeti, összesen 1150 hektáron gazdálkodtak (és gazdálkodnak a mai napig) a helybeliek. A megmunkálható földek a következő osztályokba sorolhatók:⁶³

I. osztály	11,5 ha	1%
II. osztály	103,5 ha	9%
III. osztály	230,0 ha	20%
IV. osztály	230,0 ha	20%
V. osztály	287,5 ha	25%
VI. osztály	287,5 ha	25%

A fenti adatokból kitűnik, hogy a muzslyai határra nem a jobb minőségű földek a jellemzők. Az sem jelentéktelen, hogy a megmunkálható földek nagyobb távolságra (több kilométerre) vannak a falutól, ami amúgy is költséges, időigényes termelést jelent. A gabonafélék közül búzát termesztettek a legnagyobb területen; kezdetben a bánáti, a diószegi, a bábolnai, a bánkúti fajokat termesztették, amelyeknek megfelelték az itteni éghajlati és földtani körülmények.

A zab termesztése is jelentős volt. A közönséges zászlós zabot termesztették a múlt század hetvenes éveig, hisz az igavonó állatok táplálkozásában igen fontos szerepe van. A múlt század hatvanas éveitől megkezdődött a mezőgazdaság gépesítése, s ezzel együtt csökkent az igavonó állatok és az emberi, kézi erő iránti igény. Ma-napság a faluban már 180–200 traktor, 10 kombajn, 210 kistraktor, kultivátor, 150 locsolószivattyú található. Egy-egy termelő nagyobb mezőgazdasági területeket (30–80 hektárt is) képes megművelni, így folyamatosan csökken azon családok száma, amelyek csak mezőgazdasággal foglalkoznak (a lakosság 4%-a), de még mindig vannak olyanok, akik munkaviszonyuk mellett délutánonként vagy hétvégeken mezőgazdasággal is foglalkoznak (a lakosság 1%-a – 1992-es adatok). A nagyobb gazdaságok korszerűbb agrotechnikájá

⁶³ A Muzslyai Rétek Földműves-szövetkezet adattára.

nagyobb terméshezajamot eredményez. Az árpafajokból az őszi, a tavaszi és a sörárpa fajtákat termesztik, főleg állati takarmánynak, vagy a sörgyártásnál értékesítik. Amióta e térség legrégebbi (1745-ben alakult) sörgyárában megszűnt a munka az állami és társadalmi tulajdon magánosításának időszakában (az 1990-es években), ugyanakkor csökkent az állattenyésztők száma is, kérdésessé vált a sörárpa értékesítése.

Kezdetben a bánáti, bánkúti, most pedig az újvidéki és a zimonyi kukoricafajtákat termesztik a muzslyaiak. A kukoricát nemcsak az állatok etetésére használták, hanem emberi táplálékként is, de a huszadik század hetvenes éveitől ipari feldolgozásra is termesztették és értékesítették (az IPOK kukoricafeldolgozó gyárban többféle emberi táplálékot készítettek belőle).

Jelentős még a cukorrépa, a napraforgó, az olajrepce, a szója, a dohány termesztése. Az előbb említett kultúrákat helyben is lehetett értékesíteni, hisz a nagybecskereki élelmiszergyárak sokrétűségükről voltak ismertek. Igaz, ezek a növények az igényesebb kultúrák közé tartoznak, több kézi munkaerőt követelnek (kapásnövények voltak a közelmúltig). Nem jelentéktelen a here és a lucerna termesztése. Ezek többéves növények, sok nitrogént kötnek le, így javítják a talaj termőképességét. Az állatok takarmányozásában fontos szerepet töltenek be friss, szárított és darált formában.

A föld termőképességének javítása szempontjából 4–6 évenkénti istállótrágyázást végeztek a földművesek az előző évtizedekben. Az állatállomány csökkenésével mind kevesebb istállótrágya jut a szántókra, így műtrágyával pótolják az istállótrágyát, ami növeli a föld sav- és sótartalmát.

A szántók mellett legelők is jelentős területen találhatók, mert a településhez közel álló területek rosszabb minőségűek, szikesebbek, és főleg állatok legeltetésére alkalmasak. Itt legeltetik a muzslyaiak a teheneket, birkákat. Ezek a területek a falu tulajdonában levő földrészek voltak, és azok most is, így használati díj ellenében itt bárki legeltethet, aki jószágtenyésztéssel foglalkozik. A legelők, kaszálók bérbeadását a helyi szövetkezet irányította, amíg működött, azóta a helyi közösség adja bérbe ezeket a területeket.

A kaszálók aránylag távolabb esnek a falutól, és minőségük, valamint a termés mennyisége az időjárástól függ. A szántó, a legelő és a kaszáló közötti arányok megfelelőek: 60% szántó és 40% kaszáló van a muzslyai határban.⁶⁴

⁶⁴ Uo.

Állattenyésztés

A muzslyai telepések kiegészítő foglalkozása az állattenyésztés volt. Majdnem minden családban tartottak szarvasmarhát, előbb a magyar szürke marhát, majd azt lassan kiszorította a nyugati eredetű pirostarka (szimentáli és bonyhádi). A teheneket Szent György napjától (május 5-étől) Dömötör-napig (október 26-áig) reggeltől estig a közös legelőn legeltették a gulyások. A belső gulya mellett létezett a külső gulya – amikor a borjakat, bikaborjakat, üszöket tavasztól őszig a falutól több kilométeres távolságra levő legelőn legeltették. A telepések tehen-, ló- és sertésállományának feljavítása érdekében a magyar királyi földművelési miniszter (1895–1897) fajbikát, csöddört, mangalicakant, kost adományozott a muzslyaiaknak. Az ajándékozott apaállatokat a bikaistállóban helyezték el a tehenek, lovak, kocák, juhok fedeztetésére. Az apaállatok kiadásait (etetését, gondozását) közköltségből fedezték.⁶⁵ A második világhévíést követően az állattenyésztés is folyamatos gazdasági-politikai változáson ment keresztül.

Ma belterjes marhatenyésztés is létezik a település területén – a farmgazdálkodásra jellemző módon nagy istállókban történik az állatok tenyésztése. Az állattenyésztésről szóló törvény értelmében a településen kívül építették meg az istállókat, a műút melletti legelő, kaszáló területein. A falu határában 9 fejőstehéntelep található 280, nagyrészt törzskönyvezett fejőstehénnel. Emellett vannak olyan tehéntenyésztők, akik a külterjes és az istállós tenyésztést alkalmazzák. Ilyen termelők közül 26 van, akik összesen 126 szarvasmarhát tartanak.

A tejet három módon értékesítik: 1. a tejszarnokon keresztül, a volt malom épületében, ahol napi 800–1000 liter tejet vásárol fel a nagybecskereki Mlekoпродукт tejgyár, ugyanakkor a farmgazdaságok napi 6000–8000 liter tejet adnak át ily módon; 2. a tej és a tejtermékek egy részét a piacon vagy házhoz szállítva értékesítik; 3. a tejet tejtermékké dolgozzák fel, és túró, tejfő, sajt (nyers, fűstölt, erjesztett), gömölye formájában értékesítik.

Igavonó állatként a lovakat használták a múlt század hetvenes éveitől. A betelepített szegény magyar lakosság egy részének kezdetben (a telepítés időszakában) elsatnyult lovai voltak, amelyek a rossz tartás és a nehéz réti munkák miatt legyengültek. A módosabb gazdák jobban táplálták lovaikat, és kímélték őket: angol félvér lovakat tenyésztettek (ekkor a faluban 600–800 lovat tartottak számon). Lovak nélkül elképzelhetetlen volt a mezői munka. A hatvanas-hetvenes években, az agrotechnika fejlődésével az igavonók

⁶⁵ Kar: i. m. 96.

fokozatosan kiszorultak a mezőgazdaságból. Addig több száz lovat tartottak a faluban, rendszeres volt a lófelvásárlás is. Ma a lovak száma 20 alá csökkent a faluban. Inkább szeretetből, kedvtelésből tartják a lovakat, mintsem a nehezebb mezőgazdasági munkákra. A traktorok váltották fel őket, amelyekből 180 van bejegyezve.

Juhtenyésztéssel nagyban nem foglalkoztak a helybeliek, de voltak, akik tenyésztettek juhokat, főleg rackát és cigáját. A falu határában juhászok legeltették a nyáját: Gombos János, Terhes András, Bognár János, Kovács Bálint, Égető István. A juhállomány a faluban 200–400 egyedet számlált. Ma is vannak juhtenyésztők, akik belterjes módon kisebb juhállománnyal rendelkeznek, s a birkatejet és a -túrót értékesítik.⁶⁶

A sertésenyésztés inkább családi vállalkozás keretében, mintsem disznógazdaságok formájában valósult meg a faluban, és ez nagyjából így van manapság is. A család a saját igényei kielégítésére tart sertéseket, de vannak, akik eladásra is. Régebben volt olyan család, amely több ólban, évente több tíz vágni való (110–130 kilós) disznót adott át a felvásárlóknak, a szövetkezetnek. Évtizedeken keresztül a mangalicát tenyésztették, aztán ezt a fajtát a fehér, majd a tarka sertés (fehér-fekete, fehér-barna) váltotta fel, mondván, az nem olyan zsíros. A hetvenes-nyolcvanas években, amikor az árak „elég stabilak” voltak, a takarmány ára pedig elfogadható szinten volt, a muzslyaiak hetente több száz sertést adtak át a felvásárlónak. A kilencvenes években rohamosan csökkent a sertésállomány, mivel sokak számára nem volt kifizetődő a sertésnevelés. A szövetkezet csődbe jutásával megszűnt a szervezett felvásárlás, és az állattartás fokozatosan visszaesett. A nagybani sertéstartás teljesen megszűnt, és igen kevés család foglalkozik sertésenyésztéssel (körülbelül 200).

A baromfinevelés (vágócsirke, kacsa, liba, pulyka, tojótyúk) kezdetben csak a családi gazdaságokban történt. A nyolcvanas években vette kezdetét az úgynevezett ketreces csirke- és tyúktenyésztés. Akkoriban 25 család nevelt évente több ezer (3000–5000) vágócsirkét, amit a piacon értékesítettek. A kilencvenes évek végén két csirketelep létesült a faluban, ahol 5000–7000 vágócsirkét neveltek a nagy üzletláncok részére. A tojótyúkok tenyésztésének is hagyománya van helyben, mivel minden telepesháznál volt baromfi.

A lakosság számbeli növekedésével nőtt a kereslet a baromfihús és a tojás iránt. Családok álltak át tojótyúk tenyésztésére, ki ketreces, ki baromfiólas módszerrel, egyesek tojótyúktelepet létesítettek, de csak családi vállalkozás keretében működtették, több száz tyúkkal. A kilencvenes években létesült egy tojótyúktelep a település területén,

⁶⁶ A Muzslyai Rétek Földműves-szövetkezet adattára.

amely havonta 8000–10 000 tojást értékesített az üzletláncokon keresztül. Az a tojásmennyiség is jelentős, amit a családok a piacon, odahaza értékesítenek a saját kitermelésükből. Mindenekelőtt olyan fajta tyúkokat tenyésztnek, amelyek ellenállóak a különböző betegségekkel, klimatikus változásokkal szemben.

A kacsatenyésztés kevésbé volt jelentős, mint a tyúk- vagy a csibetenyésztés. Ebben az ágban nem történt kísérlet kacsatelep létrehozására. De a telepések kacsát is neveltek. A falu környéke bővelkedik vizes-lápos területben (Csík-ér, Nagy-ér), ami kedvező a kacsá és a liba tenyésztésére. A tollnak is igen fontos szerepe volt a családoknál. Párnák, dunyhák, paplanok, kispárnák készültek libatollból, ami a férjhezmenendő lányok stafíringjának (kelengyének) fontos része volt. Ezért egészen a közelmúltig szinte minden házban neveltek libákat, sokan – hasonlóan a kacsához – a libákat is tömték. A libák kopasztásával kapott toll egy részét megtartották, a másik részét a tollfelvásárlóknál értékesítették. A nyolcvanas-kilencvenes években két libatelep is létrejött a falu határában, ahol több száz libát a húzáért, a tolláért és a májáért tenyésztettek. Ma a faluban kevesen nevelnek libát, mert nincs megszervezve a liba felvásárlása, amellet a libahús jóval drágább a csirkehúsnál, és nem biztos, hogy vevőkre talál.

A házi – parlagi – pulyka tenyésztése állandóan jelen volt a muzslyaiak életében, igaz, nem nagy számban, mivel a helybeliek kevésbé fogyasztják. A kilencvenes években beindult a fajpulyka (pazini) tenyésztése, amely minőségi táplálékkal 15–25 kg-osra is megnő. Évente több százat neveltek részben saját szükségleteikre, részben eladásra, általában 5–20 pulykát családonként. Történt két nagyobb kísérlet strucctenyésztésre is, a falu határában létesített tanyákon, ahol több mint száz tojót tenyésztettek tojásukért, húsuért. Néhány évi próbálkozás után mindkét vállalkozó abbahagyta a strucctenyésztést.

A településen 20 nyúltenyésztőről tudunk, akik évente több száz, ketrecben nevelt nyulat értékesítenek a vásárokon, piacokon, kiállításokon (Bognár, Farkas, Kormányos, Szabó stb.).

A kisállatok közül papagájt, fürjet, galambot, gyöngytyúkot, énekesmadarakat tenyésztnek. A galamb- és a papagájtenyésztés megkülönböztetett figyelmet érdemel, nemcsak azért, mert a tenyésztők külön egyesületet alakítottak, hanem azért is, mert a muzslyai galambászok országos, sőt európai viszonylatban is kiváló helyezéseket értek el madaraikkal a különböző versenyeken. A posztagalamb-tenyésztés nagy múltú, felfelé ívelő és tömeges (24 aktív

tagot számlál az egyesület, több száz versenygalambbal). A papagájtenyésztők száma változó (Kardos, Kormányos, Szabó stb.), de nyolcan folyamatosan kitartanak az énekesmadarak tenyésztése mellett – évente több száz énekesmadarat értékesítenek a hazai piacon.

Édesvízi haltenyésztés

A rendszerváltást követően beinduló politikai, társadalmi-gazdasági pluralizmus lehetővé tette a vállalkozó szellemű személyek családi vállalkozásainak beindítását.

A muzslyai határ földje gyenge minőségű termőföld ugyan, de halastavak létrehozására igen alkalmas. A talaj egy része nem porhanyós, nehezen művelhető, szikes, szurkos, a vizet nehezen ereszti át, ami fontos a halastavak létrehozásánál. Azok a muzslyaiak, akik az édesvízi haltenyésztéssel szándékoztak foglalkozni, olcsón jutottak ilyen minőségű földterületekhez, közel a faluhoz, mivel a falu alatt a határ, nyugat irányában, bővelkedik ilyen típusú talajban. A vállalkozók földkotró gépekkel elvégezték a földmunkákat, gátakat építettek a halastavak köré. Ha közel volt a homokos, annak a vízával töltötték fel, akik távolabb vettek földterületet halastónak, azok kutat fúrva oldották meg a vízgondjaikat. A múlt század kilencvenes éveiben egyesek a lapályokban, mások a partosabb területeken létesítettek halastavakat. Néhány év leforgása alatt hét vállalkozó 18 halastavat létesített Muzslya határában, amelyeket

Halastó

haltelelőkkel is elláttak. A halastavak összesen 20 hektár területet tesznek ki. A vállalkozók évente több vagon pontyot értékesítenek a hazai piacon, üzletekben, üzletláncokban. A pontyokat, amelyeket eladásra szánnak, ősszel lehálózzák, a többit a telelőben telettetik.

A földműves-szövetkezet

A telepesek a telep kialakulását követően megalakították a hitelszövetkezetet (1899 júniusában), amely a Magyar Királyi Földművelési Minisztérium leirata alapján jött létre. Hangya szövetkezetnek nevezték, és több céllal alapították: 1. betagosítani az országos hitelszövetkezetbe a telepeseket is; 2. a tagokat takarékoságra és pontosságra ösztönözni; 3. kielégíteni a tagság hiteligényeit; 4. a telepen mielőbb életképes és virágzó helybeli hitelszövetkezetet működtetni.

A hitelszövetkezethez 112-en csatlakoztak, székhelye a mai községháza helyén volt, amelyet 1945-ben szövetkezeti bolttá alakítottak át. 1900-ban a *Torontál* újság arról tudósít, hogy Muzslyán „magtárszövetkezet” alakult. A szervezkedés lebonyolítására Sóka Ignác plébánost kérték fel. A gazdák elhatározták, hogy közös erőből egy cséplőgép-garnitúrát szereznek be. 1902-ben megalakult a Gazdakör Szegfű Lajos állami népi tanító szervezésében, a szabályzatát a földművelési miniszter helybenhagyta. 1903 szeptemberében tartották az avatóünnepséget, és bekapcsolódtak a Torontál megyei egyesületek szerveződésébe. A Gazdakör vállalta, hogy megszervezi a muzslyai gazdáknak a nagybecskereki októberi országos baromfi-kiállításon való részvételét. A gazdák szövetsége határozta meg a munkabérek nagyságát egy-egy idénymunka kezdete előtt, amit azután a munkaadókkal szerződésbe foglaltak. A Gazdakör keretében nőegylet is működött is, amely tanfolyamokat, felvilágosító előadásokat szervezett egészségügyi, főzési, háztartás-vezetési, gyermeknevelési témákkal. Táncmulatságokat, alkalmi bálakat is rendezett. A második világháború kitöréséig működött.⁶⁷

A második világháborút követő években (1945–48) a kommunista-szocialista gazdálkodás megszüntette a nagybirtokrendszert (a történelmi egyházaktól, a németektől, a nagy földbirtokosoktól elvették a földeket). Az agrárreform értelmében állami tulajdonba helyezték mindazok földjét, akiknek a földtulajdona meghaladta az előírányzott maximumot, amely 10 hektár, illetve 17,5 hold volt. A szocialista átalakulás végrehajtása volt a szövetkezeti szerveződés feladata a falvakban, mivel az ország lakosságának 70%-a falun élt,

⁶⁷ Karl: i. m.
108–109.

és mezőgazdasággal foglalkozott. Maga a földek államosítása, kisajátítása sok ellenszenvet, elégedetlenséget váltott ki, a pártállam könyörtelenül leszámolt a „kulákokkal”. Az államosított földeket részben szétosztották az igénylők, a kis földterülettel rendelkező földművesek között – természetesen a földmaximumig. A szövetkezeti szervezkedést a párt (JKP) aktivistái pártfeladatul kapták, hogy érvényesítsék a munkás-paraszt hatalmat a gazdaság minden területén, falun is. Döcögősen kezdődött a betagosodás, hisz a közös tulajdon csak keveseknek tetszett, mert ennek a tulajdonformának nem volt múltja sem, meg hát azok az emberek propagálták az új eszméket, akik az előbbi időszakban (a kapitalista rendszerben) szabotálták a munkát.

Amellett ekkor vette kezdetét a földek államosítása, a beszolgáltatás, a jegyrendszer. Ezek olyan jelek voltak, amelyek elriasztották a tehetősebb, tudatosabb, a földjeikhez ragaszkodó parasztokat. Folyt is titokban az ellenszervezkedés, győzögetés a rokonságokon belül, hogy mennyivel rosszabb a szövetkezési forma, mint az előbbi tulajdonforma (a magántulajdon). A hatalom azonban megtette azokat a lépéseket, amelyeket a proletárdiktatúra pozíciójából könnyen megtehetett: propagandájának eszközei az erőszak és a megfélemlítés voltak, s a hatás nem maradt el. Helyben ezt a feladatot (hogy szövetkezetet alakítson) Sziveri János apó kapta, aki a hatalom embere volt, és sok helybeli szemében tekintély. Különösen a tehetősebb gazdáknál ütközött ellenállásba, azok mondtak nemet,

A földműves-
szövetkezet
bejárata

és titokban ellenszerveződésbe fogtak, de a hatóság, a párt keményen leszámolt az ellentáborral. A helyi szövetkezet kezdetben nem rendelkezett földekkel, hanem a közös állami, majd a társadalmi tulajdon érdekében agitált, a mezőgazdasági termékek beszolgáltatása, a „tervszerű” termelés megszervezése mellett. 1948-ban alakult meg az első szövetkezeti forma – az „ökonómia”, azaz szövetkezeti gazdaság – Május 1. néven. Az első agrárreformmal kapta az első 50 hektár földterületet – az államosított földeket irányították át a szövetkezetnek. A szövetkezet első igazgatója Tóth Balla Ferenc volt, aki pártfeladatokat kapott: a település bolton keresztül való ellátásának és az egyéni termelők termékei felvásárlásának megszervezését. Gépparki szolgáltatás működött: az állam összesen tíz kisebb-nagyobb teljesítményű traktort és két cséplőgépet vásárolt a szövetkezet részére. A traktorokkal és a cséplőgépekkel a helybeliek részére a falu alatt és a határban, a tanyavilágban végeztek szolgáltatásokat (mélyszántás, cséplés). Az ország gazdaságpolitikája a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben a falvakban is megtette hatását. A gyári munkások a biztonságosabb, kiszámíthatóbb jelenük és jövőjük érdekében lemondtak a néhány láncnyi földjükről, kezdetben alacsonyabb áron, később ingyen átadták a helybeli szövetkezetnek, csak hogy részesüljenek a munkájukból adódó előnyökből: családi pótlékot, ösztöndíjat, lakást kapjanak. Az ötvenes évek végén a muzslyai lakosok 1300 hektár megművelhető földet adtak át ingyen a szövetkezetnek. A szó legszorosabb értelmében szöktek a rossz minőségű, nehezen megművelhető réti földektől. Később az idősebbek, földművesnyugdíj fejében, körülbelül 400 hektár földet adtak át, amelyek jogilag a mezőgazdasági kombinát tulajdonába (1300 ha) kerültek. Ekkor a kombinát 1300 hektárt beerdősített a muzslyai határban, 1300 hektár maradt szántónak, ami a szövetkezet tulajdonát képezte. 1968-ig Erdélyi János, Szitás János és Molnár Ede voltak a szövetkezet igazgatói. Molnár után három mandátumban Palatinus János irányította a szövetkezetet, ekkor termőföldekben, épületekben (fészerek, szárító), gépállományban (traktorok, teherautók, cséplőgép, kombájn) gyarapodott a szövetkezet vagyona. A hetvenes évek elején az országos politika az önigazgatást és a társulási folyamatokat a mezőgazdaságban is véghezvitte. Ennek értelmében 1972-ben a Muzslyai Rétek szövetkezetet három tmasz-ra (társultmunka-alapszervezet) osztották: 1. standard (a Piros Csizma vendéglő és a kereskedelem), 2. szövetkezeti gazdaság („ökonómia”), 3. kooperáció. Ekkor a szövetkezetnek 100 alkalmazottja volt. 1977-ben a mezőgazdaságról szóló községi politika értelmében

létrehozták a mezőgazdasági kombinátot (Poljoprivredno Dobro – PD), amelybe a község összes szövetkezetét, gazdaságát „betago-sították” Közép-Bánság térségében. A muzslyai szövetkezet 1300 hektár földet vitt a közösbbe, gépparkjával együtt. Muzslyán csak a kooperáció maradt, föld és géppark nélkül. Időközben a Piros Csizma vendéglőt a Vojvodina Hotelhez csatolták. A kooperációk igazgatói Gulyás János, Vrška Dániel és Palatinus Aranka voltak. Palatinus Aranka kezdeményezte (1987-ben) a volt muzslyai földek visszahozatalát a közösből (PD), ami akkor nem volt politikailag népszerű lépés. 1987-ben ismét Palatinus János lett a Muzslyai Rétek szövetkezet igazgatója, aki többéves szerződést kötve a termelőkkel, újra megműveltette az éveken keresztül parlagon hagyott területeket. Ennek értelmében a szövetkezet szolgáltatást kínált fel a társastermelőknek az alapanyagok, a mezőgazdasági gépek beszerzésében, a termény átvételében és leszállításában, a bankpo-litikában a kölcsönöket illetően. Megközelítőleg 2000 tagja volt a környező falvakban is (Szentmihály, Erzsébetlak, Nagybecskerek, Aradác, Zsigmondfalva).

Ezekben az években a szövetkezet épületében két gyógyszer-tárat is létrehoztak, ami a falu lakosságának sokat jelentett. A múlt század kilencvenes éveiben lezajlott délszláv háborúk, a gazdasági válság, a társadalmi vagyon megszüntetése, a Szerbiában lejátszó-dott rendszer- és hatalomváltás utáni gazdaságpolitika átírta a szövetkezeti-társadalmi tulajdonformát (állami és magántulajdon formát ismert a törvény). A muzslyai szövetkezet eladósodott, és 2010-ben megindult a csődeljárás. A múlt század kilencvenes éveiben a szövetkezet igazgatói Kiss Zoltán, Halbvajsz Károly és Nagy József voltak. A csődeljárás időszakában beindult a helybeli földtulajdonosok akciója, amelynek lényege, hogy a még megmaradt 750 hektárt, a volt szövetkezet földjeit a muzslyaiak vásárolják meg, hogy a szántók maradjanak „Muzslyáé”.

A Muzslyai Rétek Földműves-szövetkezet legmarkánsabb igaz-gatója,⁶⁸ Palatinus János (1944–) muzslyai telepések gyermekeként látta meg a napvilágot (tösgyökeres muzslyai) a háborús években. Helyben végezte el a nyolcosztályos általános iskolát, közvetlenül a háborút követő években. Szeretett osztályfőnöke, Varga István földrajz szakos tanár közbenjárására az écskai mezőgazdasági szakközépiskolában folytatta tanulmányait mint a szövetkezet ösztöndíjasa. Ide is tért vissza, már a szövetkezet alkalmazottjaként. Néhány év után a Muzslyai Rétek szövetkezet igazgatói tisztségét töltötte be, 19 évig. Gazdasági sikereire felsőbb körökben is felfi-

Palatinus János

⁶⁸ Palatinus János visszaemlékezése.

Madarász Gyula

gyeltek, amit az is bizonyít, hogy előbb a nagybecskereki Stočarban, majd a mezőgazdasági kombinátban is felelős tisztséget töltött be. Palatinust azonban mindig is Muzslya település vonzotta, az ügyesbajos dolgaival együtt. A nyolcvanas években visszatért a muzslyai kooperációba, onnan a helyi közösségbe mint tanácselnök, majd a titkári teendőket végezte, nagy odaadással. A Szervó Mihály Mezőgazdasági Kombinát igazgatói tisztségét töltötte be, majd a községi önkormányzat alelnöke lett. Egész életében a mezőgazdaság elkötelezettje volt helyi, községi, tartományi és köztársasági szinten is. Időközben elvégezte az agronómiai főiskolát. A falu társadalmi életéből is aktívan kivette a részét, a vadászegyesület elnöke volt, és a település fejlesztése érdekében is sokat tett.

Császárkert

A konyhakertészet sohasem volt idegen a muzslyaiak számára, csak azt szervezetlenül végezték, mindenki a maga módján, kisebb-nagyobb területen. Közvetlenül a rendszerváltás után (1989), a gazdasági válság időszakában mind többen keresték megélhetésüket a konyhakertészetben. A nagybecskereki piacon értékesítették termékeiket. A mind nagyobb felhozatal versenyhelyzet elé állította a muzslyai konyhakertészeket. Amellett egyre több bevásárlóközpont nyílt, amelyek folyamatos ellátást igényeltek konyhakertészeti termékekből, amit a kistermelők nem tudtak időben, mennyiségben kielégíteni. 2008 áprilisában hat helybeli konyhakertész – Molnár Tibor, Csíkos Ernő, Csipak István, Szarvák Imre, Kósa Árpád és Madarász Gyula – létrehozta a Császárkert Részvénytársaságot, amelynek elsődleges célja a jó minőségű zöldségfélék nagybani, szervezett, folyamatos (egész éven át történő) termesztése volt, valamint a közös fellépés a nagy piacokon. A konyhakerti veteményeket kétféle módon termesztik Muzslyán a mai napig: fóliasátrakban 5 hektár területen a téli, nyári időszakban, valamint kinti körülmények között 100 hektáron a tavaszi, nyári és őszi időszakban.

A saját termelésük mellett 60, főleg helybeli beszállítója is van a Császárkertnek, akik a felvásárló menedzsmentje által tervezett termékeket termesztik megfelelő fajtában, mennyiségben, minőségben. Kezdetben hat alkalmazott dolgozott a Császárkertben, jelenleg már tizenhat állandó munkaviszonyban levő munkást foglalkoztatnak. Időközben megvásárolták a helyi malom épületét, amelyet hűtőházzá alakítanak majd át. A Császárkert Részvénytársaság konyhakerti termékeivel látja el a Gomex áruházlánc helyi és környékbeli üzleteit.

Iparosság

Egy településen, ahol főleg mezőgazdasággal foglalkoztak, az iparoság olyan mértékben volt jelen, amilyen mértékben kiszolgálhatta a település lakosságának szükségleteit. Az első iparosok a telepen folyó munkálatokhoz készítettek mezőgazdasági szerszámokat, kellékeket. Az asztalos-, bognár-, kovács-, ács- és kőművesszakmák voltak azok a mesterségek, amelyek a falu kiépülésének kezdetétől jelen vannak itt. Az 1933-ban született Hallai József visszaemlékezéseiből való az alábbi felsorolás:

- Bognárok** – Lejtig Ferenc, Nagy János, Bába Sándor. Német István volt az utolsó bognár, aki a volt malom épületében a nyolcvanas-kilencvenes években a hagyományos bognárkodás mellett már másféle famunkát is vállalt. Nyugállományba vonulása óta a falunak nincs bognárja.
- Asztalosok** – Hegedűs Gyula, aki leghosszabb ideig végezte mesterségét, évtizedeken keresztül, 70 évig szolgálta a helybeli lakosságot. Asztalosok voltak még: Kenyeres Jenő, Bécsi István, Ábrahám Mátyás (a hatvanas években Ausztáliába költözött), Tari Mihály, Sziveri Imre, Varga Ferenc (Fercsi), Kónya István, Sziveri Károly, Sági János, Budai András (Öcsi), Duga György, Kazi István (Pityu). Hegedűs

A Császárkert raktára
és pakolórészlege

Gyula Zsombolyán született, szüleivel 1922-ben vándoroltak Muzslyára, itt járt iskolába. Az asztalosszakmát apjától tanulta, hogy aztán a saját műhelyében folytassa mesterségét. Szinte minden asztalosmunkát elvállalt, a bölcsőtől a koporsóig, ahogyan a szólás mondja, de ez szó szerint is értelmezhető. Az évek múlásával tudta követni a kor követelményeit, az emberek igényeit. Ő készítette a koporsót annak az amerikai katonatisztnek is, aki a háború utolsó éveiben Muzslya közelében lezuhant repülőgéppel. Tudását mindenkor igyekezett átadni inasainak, segédjeinek, akiből, hála a Mindenhatónak, akkoriban bőven volt.

Kovácsok – A kovácsmesterség talán azon mesterségek egyike, amelyek kiállták a műszaki változások próbáját. A nyolcvanas évekig még több fogatos jármű és ló volt a faluban, ezért volt igény a munkájukra. Kovácsok voltak: Riff Péter, Emler Antal, Varga János, Kasza József, Vastag József, Karl János (ő településünk egyedüli kovácsa már évtizedek óta).

Ácsok – Az ácsmesterség megőrizte sokrétűségét, és alkalmazkodott a változásokhoz, az új tetőtípusokhoz. Magániparos muzslyai ácsok: Bajzák Ferenc, Tápai Ferenc, Sziveri György.

Kőművesek – Az idetelepültek között nem volt kőműves, ezt a mesterséget a második hullámban érkezők között kell keresni. Köztisztelőben álló helybeli kőművesek: Kocsis József, Jójárt István, Lábadi András, Ispánovics András, Juhász Péter, Csorba Stevo.

Festők-mázolók – Évtizedeken át minden házban a nők végezték a ház belső és külső meszelését, amit jelesebb ünnephez kötöttek. A falusi emberek számára a legjelesebb ünnep a búcsú volt, és búcsúra a vidéki rokonság is ellátogatott a faluba, ezért ekkorra illett rendbe tenni a házat kívül-belül. A házakat mésszel fehérre meszelték, az alját kékekkel, őzbarnával húzták

el. A szobákat is mésszel meszelték fehérre, amely egyben fertőtlenített is. A helyiségek színesre való meszelése a háború utáni időkben terjedt el. Szobafestők: Juhász Illés, Sári András, Pósa János, Borbély Mihály, Dégi János, Czirok Ferenc.

Bádogosok – A mesterség magában foglalta a tetőbádoggosságot és az egyéb bádogosmunkákat. Muzslyai bádogosok: Husztik János, Somorai Zoltán, Deák András, Kocsis Zoltán.

Gölöncsérek,

fazekasok – Termékeikre mind kevesebb az igény, bár helyben nyersanyag (agyag) bőven található. Gölöncsérek voltak: Ulári János, Hanák Antal, Hanák Rozália.

Szabók – A készruhák megjelenéséig, mind nagyobb mértékű ipari készítéséig (tehát az ötvenes-hatvanas évekig) minden ruházati cikket a szabók-varrók készítettek a faluban. Muzslyai szabók: Makovics Ferenc, Parigrósz András, Pópity János, Juhász Illés (Pélida), Rózsa János (Kis Rúza), Pozsár Sándor (Színész), Kovács András.

Varrók – A női ruha készítése is hasonló fejlődési folyamaton ment keresztül, mint a férfiruháé. Női ruhákat főleg alkalmi ünnepségekre, bálokra, lakodalmakra varrattak a lányok, asszonyok. Varrónők: Steigerwald Rozália, Szőke Rozália, Mandeszné.

Cipészek – Helyben mindenfajta lábbelit készítettek és javítottak (a papucstól a csizmaig). Muzslyán csizmadiamesterek nem voltak. Helybeli cipészek: Táborosi Gyura, Vencel András, Varga József (ő volt az, aki az 1997-es muzslyai Gyöngyösbokréta rendezvényre a Petőfi táncosainak ingyen megvarrt 10 pár bőr huszárcsizmát), Nánási János.

Kötelesek – Termékeik igen keresettek voltak a múlt század hetvenes éveig, ameddig több volt a faluban az igavonó állat. A kötelesek lenből készítették termékeiket: a hálót, a kötelet, a

- madzagot, a gyeplőt. Kötelesmesterek voltak: Tóth (Balla) Ferenc, Boldizsár Károly.
- Darálósok** – Takarmányőrléssel foglalkoztak egészen a közelmúltig: kukoricát, zabot, árpát, piros-
paprikát daráltak, s náluk lehetett keveréket vásárolni a jószágnak. Muzslyai darálósok: Csordás András, Csincsák Zsigmond, Boldizsár Károly, Hallai János, Patai János.
- Borbélyok** – Több szolgáltatást is kínáltak: hajnyírást, borotválást, foghúzást. A foghúzást nem minden borbély vállalta. Betegség esetén házhoz mentek, és a helyszínen végezték a szolgáltatást. Borbélyok voltak: Borbély Gergely, Juhász Ferenc, Isfan Viorel, Lackó Ignác, Tápai János, Juhász András, Pécsi István.
- Fodrászok** – A női hajápolás, frizurakészítés odahaza idősebbekről fiatalabbakra szállt. Helyben nem volt fodrászműhely. A szebbik nem képviselői a városban, illetve helyben, a városi fodrászoknál dolgozó fodrásztanoncnoknál vagy az odahaza feketén dolgozó fodrászoknál csináltathattak frizurát. A hatvanas években Boldizsár Piroskának volt fodrászszalonja a régi községháza épületében. Ma két fodrászszalon is létezik: Szekula Ilonkái és Gavrilović Angélái.
- Pékségek** – Az idetelepültek sokáig egyedül sütötték a mindennapi kenyeret. Hetente egyszer volt kenyérsütési nap, amikor egy hétre valót sütöttek: úgy osztották be, hogy egy hétig eltartson. Télen nem volt gond a kenyérsütés, a kemencékben mindennap fűtöttek, nyáron az úgynevezett kinti sütőkemencében vagy a kisházban sütöttek. A falu bővülésével, a gyári munkások számának növekedésével már igény mutatkozott pékségekre. Muzslyai pékségek tulajdonosai: Kovács Józsi, Kátai József, Gólya István, Pakai Lajos, Đorđijovski Živko, Kovács Edit, Nikolić Dragan, Stojiljković Pero.

- Cukrászok** – A település kialakulását követően jelentek meg az első cukrászok, akik különböző édességeket árusítottak a Hertelendy József utca elején lévő épületben. A háború után érkezett Muzslyára a Lazami család (macedóniai albánok), akik az édesség mellett fagylaltot, üdítőt, süteményeket árultak. Nyári időszakban fagylaltoskocsival járták a falut, a gyerekek nagy örömére. Évtizedeken át mindenki Besírnek hívta a Lazami család főcukrászát. Rövid ideig Varga Péter (Petyusz) is működtette cukrászboltját.
- Mészárosok** – Ez a mesterség állandóan jelen volt a település múltjától a jelenéig. Attól függetlenül, hogy a muzslyaiak részben egyedül végezték a hentesmunkákat a disznótorok alkalmával vagy kényszervágáskor, mégis a böllér volt az, aki az átlagosnál jobban értette a mészárosmunkát. Muzslyai mészárosok: Fustaner József, Csanádi János, Budai István, id. Tápai András, Kasza Illés, Kazi Ferenc, ifj. Tápai András, Orc Andrija.
- Szódások** – A múlt század hetvenes éveig Muzslyán a szódások készítették a szódavizet és az üdítőitalokat (a kabezót, a kraklit). A kocsmák, a lakodalmak voltak a nagyobb fogyasztói az általuk előállított italoknak. Szódások: Kónya Mátyás, Kovács József (Tyúk), Dani János.
- Fényképészek** – A muzslyaiak évtizedeken át Nagybecskerekre jártak fényképezkedni, például Oldal István fényképészhez. Muzslyai fényképészek: Kósa Anna, Mezei József, Deák Róbert.
- Villanyszerelők, tekerceselők** – A villanyáram a múlt század ötvenes éveiben érkezett Muzslyára, így egy csapásra szükség lett a villanyszerelők munkájára is. Az első villanyszerelők, az úttörők Táborosi Kálmán, Budai Ernő és Hallai József voltak. A fiatalabb nemzedék képviselői: Kószó Béla, az Edison magánműhely tulajdonosa, Kovács

- Imre, a Klausind villamossági gépeket javító műhely magánvállalkozója, Sziveri Gábor, a Rotor tekercselési és villamosgép-javító műhely tulajdonosa, Varga Dezső villanyszerelő.
- Géplakatosok** – Munkájukra a múlt század ötvenes éveitől van igény. Géplakatosmesterek, akik sokféle vasmunkát végeztek, a vasajtók, ablakok, kerítések, díszvirágtartók készítésétől kezdve a vas tetőszerkezetek, darálók, morzsolók készítéséig: Kovács Pál, Borbély Ferenc, Márton Lajos, Labanc András, ifj. Hallai Bertalan, Zsidai Péter, Varga István, Bodócsi Zoltán, Duga István.
- Esztergályosok** – Szerepük az iparosodással vált szükségessé a helyi lakosság körében. A faluban mindig volt belőlük a villamosítás utáni időszakban. Muzslyai esztergályosok: Bakos Lázár, Kapás József, Kátai István, Mezei Oszkár, Erdei József.
- Háztartásigépszerezők** – Ez a mesterség a múlt század hatvanas éveiben robbant be, amikor az otthonokat háztartási gépekkel (hűtőszekrény, elektromos és gáz-tűzhely, mosógép, porszívó stb.) szerelték fel, így könnyítve a háziasszonyok mindennapi munkáját. Háztartásigép-javítók: Borbély Károly, Budai Károly, Báló József, Kovács Imre, Szőnyi Mihály.
- Rádió- és tévészerelők** – Az újabb mesterségek egyike ez, mivel a rádiózás és a tévézés a múlt században terjedt el. Muzslyán jóval később jelentek meg (természetesen a villanyáram bevezetése után) az első rádió- és tv-javítók: Kiss József, Benkő Mihály, Balanyi Ferenc, Bécsi Dezső, Varga Zoltán.⁶⁹

Kereskedelem

⁶⁹ Kósa József, Hallai József, Karl János és Gyömbér Péter visszaemlékezései.

Muzslyán a kereskedelem a betelepedés első napjaitól kezdve jelen volt. Eleinte főleg belkereskedelemről beszélhetünk, a helybeliek egymás között adták-vették portékájukat. Amit eladásra szántak,

és helyben nem volt rá érdeklődés, azt a nagybecskereki vásártéren értékesítették. A muzslyai mezőgazdasági termelők gabonafélékkel – kukoricával, cukorrépával, dohánynal, napraforgóval –, tejtermékekkel, tojással, szárnyasokkal, disznóval, szarvasmarhával kereskedtek. A vetésterv meghatározta, hogy miből mennyit is vessenek. Egy átlagos évben a helybeliek a következő mennyiséget kínálták eladásra (az alábbi adatok az 1970-es évekre vonatkoznak; ekkor Palatinus János volt a szövetkezet elnöke):⁷⁰

Búza	4000 t
Kukorica	4000 t
Cukorrépa	10 000 vagon
Napraforgó	5000 t
Dohány	50–100 t
Sertés	50–60 000 db
Szarvasmarha	1000–2000 db
Ló	1000 db

A termékek 25%-a a szövetkezeti földek közös műveléséből, 25%-a a társastermelőktől és 50%-a szabad felvásárlásból származott. A mezőgazdasági termelők a termelés számára oly fontos vetőmagokat (búza – 500 t, kukorica – 60 t, napraforgó – 5 t), műtrágyát (10 000 t) és vegyszereket vásároltak a kultúrák megvédéséhez. A mezőgazdasági gépek (traktor – 100, kombajn – 10, kukoricatörő – 10, eke – 100, tárcsa – 80 stb.), valamint az anya- és apaállatok beszerzését a szövetkezet vállalta. A lakosság többi része a mindennapi élethez szükséges termékeket, kellékeket, háztartási berendezéseket, bútort, gépjárművet, ruházati cikkeket vásárolt az arra szakosított nagybecskereki üzletekben.⁷¹

Közlekedés

Mivel területén nem vezet tranzitút, Muzslya egészen a közelmúltig vakvágány volt. A városba vezető, 6 kilométer hosszú út is szakaszokban, nehézkesen épült meg. A műút megépítésére közvetlenül a háború után, az ötvenes években került sor, amikor több ezer muzslyai dolgozott a nagybecskereki gyárakban, üzemekben, és a gyári munkások követelték a műút megépítését. Amikor az megépült, beindult a buszjárat a város utasszállító vállalata, az Autobanát jóvoltából. Kezdetben óránként, félóránként, majd a hetvenes években negyedóránként közlekedett a busz Muzslyáról

⁷⁰ A Muzslyai Rétek Földműves-szövetkezet adattára.

⁷¹ Palatinus János visszaemlékezése.

Nagybecskerekre és vissza (a kórház, illetve Vido felé). A kilencvenes évek gazdasági-politikai válsága után félóránként járatta az Autobanát a buszjáratait Vido és a kórház irányában.

A hetvenes évek nagy muzslyai összefogásának eredménye volt az utcák kiaszfaltozása 55 kilométer hosszúságban, ami nagymértékben javította a közlekedési feltételeket az egész falu területén. Emellett a határ irányában is műút épült, egészen a Deonicaig (12 km), de Muzslya továbbra is zsákutca maradt a közlekedést illetően. Elkerülték a tranzitforgalmak, az utas- és a személyszállítás, így nyugodt, csendes, nagy forgalomtól mentes település maradt. A huszonegyedik század elején, 2008-ban megépült a Lukácsfalva felé vezető 4 kilométeres műút, ami közelebb hozta a muzslyaiakat a szomszédos falvakhoz: Lukácsfalvához, Écskához, Erzsébetlakhoz. Ez a tranzitműút lehetővé teszi a közlekedők bekapcsolódását a Nagybecskerek és Belgrád közötti nemzetközi úthálózatba. A faluvezetés sokat tett annak érdekében, hogy a 15 kilométerre lévő Tisza folyóhoz műutat építtessen, hisz ez az út új kitörési pontot jelenthetne a falusi és vadászturizmus, az erdészet, a nádkitermelés beindítása, fejlesztése szempontjából.

Muzslya két folyó közötti területen fekszik, de a vízi közlekedés nincs jelen a település életében. Ami a vasúti közlekedést illeti, a muzslyaiak a városban a Szerbiai Vasutak szolgáltatásait vehetik igénybe az áru- és utasszállítást illetően.⁷²

A helyi közösség területén két, utasszállítással foglalkozó cég is működik, amelyek helyi, városközi és nemzetközi utasszállítással foglalkoznak: a Norma (Gavrilović Miroslav) és a Farkas Trans (Farkas Aleksandar).

⁷² A muzslyai helyi közösség jegyzőkönyve 2010-ig.

A lukácsi műút

Piac, vásár, üzletek

A település sok kérdésének egyike a piac, amelynek többször változott a helye. A polgárok igyekeztek meghatározni a piac helyét ott, ahol nagyobb az emberek mozgása. Így a templom előtti hely évtizedekig az értékesítés helye volt. A falu növekedésével szükség mutatkozott egy nagyobb területű piacra, így az átkerült a szövetkezet mögötti, 40 m² területű, kibetonozott terepre, ám ez a hely sem felelt meg a mind nagyobb számú piacosoknak. A Hunyadi János és az Arany János utcák közötti gödör feltöltésével kiépülhetett az elvárásoknak megfelelő új piactér 400 m² kiaszfaltozott területen, WC-vel, vízzel, kivilágítással, 20 fedett asztallal. Az új piacot 1999-ben adták át rendeltetésének a területileg részben átirányított búcsú, a falu ünnepe alkalmával. 2000 nyarán megrendezték az első helyi vásárt is, majd később, havonként a következőket. Az eladók a benzinkút közelében lévő területről átköltöztek az új piactérre, habár ebbe a folyamatba a kommunális felügyeletnek is be kellett avatkoznia – de 2010-re már megoldódott ez a kérdés. A piac a délelőtti órákban mindennap forgalmas, az erősebb piaci napok szombat és vasárnap. A piacot előbb Rácz Mihály, majd Hevesi István felügyelte.

Muzslyán az évek múlásával növekedett a vegyesboltok száma. Helybeli bolttulajdonosok: Tavaszi Károly, Karl Miklós, Kazi Ferenc, Kátai József, Varga Erzsébet, Kenderesi Péter, Kósa Gyula, Csada Frigyes, Simon Ferenc, Pópity András, Dorogi Tibor, Mézsáros István, Ispánovity Ibolya, Fekete Zoltán, Miklós Róbert, Sári Irén, Kovács Edit, Salamon Zsolt. Emellett a Gomex (az üzletlánc egyik boltja), a Bioshop és a Peco boltot is meg kell említeni.

A vásárt hirdető plakát

Textilboltok: Kovács Piroska, Suzana, Mijatović Darko (voltak), valamint a három kínai üzlet, amelyek az árucikkek sokaságát kínálják a vevőknek. Több italbolt, állateledelt árusító üzlet, egy festékbolt (Gabi), néhány növényvédelmi üzlet, négy pékség (Kovács Edit, Pekara Lala, Jovana, Jabuka), két mézszárszék (Orc Andrija – Coke, Mrkšićevi salaši), egy pénzváltó (Vegas) és néhány kozmetikai szalon működik a faluban.

Egyszer volt a Piros Csizma vendéglő

A falu történetében egy olyan létesítménynek sem volt olyan meghatározó szerepe, mint a Piros Csizma vendéglőnek. Mindannak ellenére, hogy csak néhány évig működött, nagy elismerésre tett szert

A vásártér

A piac

határon innen és túl, ami a magyar népzenei szórakoztatást illeti. Magának az épületnek, amelyben a Piros Csizma vendéglő megnyílt, jogilag igen bonyolult múltja van. Az épület tulajdonjogi viszonyai a mai napig nem rendeződtek. Az Ifjúsági Otthonból előbb a társadalmi szervezetek – a Szocialista Szövetség – otthona, majd kocsmá lett, azt követően a helyi szövetkezet 1974-ben Piros Csizma néven vendéglővé, étteremmé alakította, amelyben híres magyarországi énekesnők énekeltek népdalokat és magyar nótákat, kiváló zenekari kísérettel. Számtalan kitűnő vajdasági primás, zenekar lépett itt fel, s a vendég a magyar konyha ételkülönlegességeiből válogathatott, ha betért a Piros Csizmába. A vendéglő működtetői a szakácsok és a felszolgálók megválasztására is odafigyeltek. A Piros Csizma rövid időn belül igen népszerűvé vált, hétvégeken előre kellett helyet fog-

Az Arany Kalász étterem

Részlet az Arany Kalász etnovendéglőből – balról a falon a múzslyai népviselet

lalni a nagy érdeklődés miatt. Ilyenkor hajnalig tartott a mulatozás, a szórakozás. A vendéglő a muzslyai magyar szokásokra alapozott. A szövetkezet, mint a mezőgazdasággal foglalkozó egyének társadalmi-gazdasági szerveződése, nem sokáig működött, mert a törvények változásával a Piros Csizma mint vendéglátói tevékenység sehogy sem fért bele az alapszabályába a törvénnyel összhangban. A mind szigorúbb felügyelői ellenőrzés miatt 1977-ben a szövetkezet bezárta a vendéglőt, miután bevonták a működési engedélyét. A Vojvodina Hotelhez csatolták, s így fokozatosan elvesztette fényét és népszerűségét. Egy idő után az épületben a nagybecskereki olajgyár nyitott üzletet. Mindjobban csökkenő forgalma miatt a gazdasági válság időszakában bezárták. Az épületet még évtizedek múltával is Piros Csizma néven emlegették.⁷³

Évtizedekkel később a mostani Arany Kalász vendéglő tulajdonosa próbálkozik hasonló vendéglátói tevékenységgel; itt már szállást is kaphat a vendég (hat szoba van, 15 fekvőhellyel). Cveticanin Predrag helyi vállalkozó igen ötletesen magyar etnovendéglővé varázsolta az Arany Kalászt. Arra törekedett, hogy helyi magyar népi motívumokkal (kemence, népviselet, tárgyak, fényképek, szőttes, régi szerszámok) tegye hangulatossá vendéglőjét. Az Arany Kalász vonzza az idelátogatókat, újabb tartalommal bővítve Muzslya vendéglátói kínálatát.

Az Arany Kalász vendéglő magyar zenével szórakoztatja a vendégeket, alkalmi ünnepségek, találkozók, lakodalmak, újévvarás és egyéb szórakoztató estek alkalmával száz személynek nyújthat szórakozási lehetőséget.

⁷³ A földműves-szövetkezet adattára 2010-ig.